

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ובירורי יוחסין

ריבית בפדיון מבית דיור מוגן

תיק מבית ההוראה שע"י בית הדין מס' 2050פב

(ערך התביעה: כ-25,000 שקל. לתשומת לב: נימוקים אלו עתידים להתפרסם בספר "פסקי דין – ירושלים" כרך טז, לאחר השלמת עריכת הגהות תיקונים ותוספות)

נושא הדיון

בית דיור מוגן פלוני דורש מלבד התשלום החודשי הקבוע, גם ערבון גדול מראש במזומן, להבטחת התשלומים הסדירים ופרעון העלויות וההוצאות העתידיות. על פי ההסכם שנחתם בין המוסד ודיירים, ה"פקדון" כלשונם, יפרע לדייר בתוספת הצמדה, אחרי פינוי כל חפציו וסילוק כל חובותיו במידה ויעזוב, או ליורשיו או למקבלי צוואה במקרה ויפטר מהעולם.

מקבל צוואה של אחד הדיירים שנפטר (שאינו קרוב משפחה) קיבל מבית הדיור המוגן ב' צ'קים מזומנים. אחד ובו קרן הפקדון, ושני עם סכום ההצמדה. מאחר והתעורר לו ספק איסור ריבית התכוין לא לזכות בצ'ק השני, וחושב להעבירו לאחר, אם יוכרע שאסור לו לגבות ומותר למישהו אחר. הוא הגיש שאלתו לביה"ד האם מותר לו לקבל את ההצמדה או שהיא אסורה באיסור ריבית. ובאם כן, האם מותר להעבירה למישהו אחר.

השאלות לדיון

א' הצמדה על כסף שניתן לערבון ובטחון ליד משכיר, והמשכיר משתמש בכסף בנתיים ואם המלוה לא ישלם שכירות יקוּזז השכ"ד מהקרן, האם דין ההצמדה כריבית קצוצה או כצד אחד בריבית.

ב' האם מותר ליורש לגבות ריבית שנקצצה עם מורישו, והאם למקבל מתנה בצוואה שאינו יורש מותר.

ג' מוסד הרשום כחברה בע"מ, האם יש לו היתר ללוות בריבית ולפרוע ריבית.

תשובה

א' במצוות הלוואה ואיסור ריבית קבעה התורה שאין היתר להלוות באופן שמשכיר את מעותיו, וכל נזק בשיהוי הכסף ביד הלווה צריך להיות על המלוה, והלוה מותר לפרוע רק את הסך שלוה בדיוק. ותוספת "ערך הכסף" הוי רבית. כמבואר בסוגית רב חמא ב"מ דף

סט ב' ורש"י ותוס' שם. ועי' מהרי"ק סי' קיט דאם הלווה חייב באחריות אסור לקבל ריוח, ואפילו אם אין חיוב אחריות אסור ליקח ריוח אלא אם באמת היו המעות בעיסקא ולא בהוצאה. ועי' מחנ"א בדיני ריבית סי' לב בשם מהרי"ק שם ע"פ תוס' שם דבמעות לא שייך יוקרא וזולא, ע"כ אין היתר קבלת שכר הגרעון ולפרוע לפי שעת הלוואה אלא רק בכלים ולא במעות. ועי' בשו"ע סימן קעו סעיף א. ומבואר שם בחו"ד על סעיף ד דאפילו בבהמה שמותר לשלם שכר וגם ערכה אם מתה זה בגלל שבעודה בעין הזולא על הנותן ואין הצמדה. ואם הזולא על המקבל ה"ז ממש כהלוואה ואז אסור.

ובנידונו שהמוסד משתמש בפקדונות של הדיירים, זה הלוואה. דאין הכסף מונח בארון אלא יוצא בהוצאות המוסד או מושקע בבנק ע"ש המוסד ואת הרווחים [מעבר להצמדה הבסיסית] מקבל המוסד. ואילו היה זה פקדון ממש, הרווחים היו אמורים להיות לבעל המעות. א"כ אין היתר מהלשון "פקדון" שכתוב בהסכם. ודין פשוט בהלכות ריבית הוא שאם למשקיע יכול להיות מהעיסקא רק רווחים, ונזקים לא, דהיינו שהקרן בטוחה גם אם יהיו הפסדים, זה נקרא נכסי צאן ברזל ופקדון ג"כ נהפך למלווה. עי' מקורות וביאור דין זה מש"כ בפסקי דין חט"ו עמ' צג אות ה. אמנם אם האחריות של הפקדון היא על חברת ביטוח שביטח המוסד את הכסף, ולא נופל על המוסד עצמו, אפשר שאי"ז רחוק מהפסד מבחינת הלווה. ויל"ע. וצריך לבדוק בהסכם בסעיפים הנוגעים למקרה שיאנס כסף הפקדונות, האם המוסד חייב או שהוא פטור דנסתחפה שדה שלהם. (ואחר הבדיקה בהסכם נראה שהמוסד התחייב לדייר ולא תלה הפרעון בביטוח).

ועוד יל"ע אם בגוונא דידן איסור הצמדה הוא מדאורייתא או מדרבנן ותלוי במחלוקת הראשונים אם פקדון שהוא רחוק מהפסד אסור באיסור ריבית מדרבנן שגזרו כה"ג (וכן דעת רש"י בב"מ דף ע), או שהוי הלוואה ממש וההצמדה היא ריבית קצוצה מדאורייתא (וכן דעת הריטב"א שם). אלא שבנידו"ד אפשר שגם לשיטת הריטב"א יהיה קל יותר מפני שהפקדון ניתן כערבות לתשלומי שכירות ושירות ויתכן וינוכה לגמרי ולא יהיה החזר לא קרן ולא הצמדה. ומשום כך יל"ע אי נחשב לר"ק האסורה מדאורייתא או לצד אחד בריבית האסור רק מדרבנן, ודין זה תלוי בפלוגתת הפוסקים עי' בריב"ש סי' שה וסי' תסד, ובב"ח (המובאים בש"ך קעב סקכ"ט) דהוי רק דרבנן. וכתב רעק"א בגליון סי' קעד בדעת הריב"ש דכל עוד יש צד שיוחלט ולא יוחזר הוי רק א"ר, אבל אם מוחזר בסוף מתברר למפרע שזה ר"ק. והפת"ש שם בשם הנו"ב מחלק בין התנה בפירוש שיתברר למפרע דאז הוי ר"ק או שיבטל מכאן ולהבא דאז הוי א"ר. (ופשטות המחבר בריש קעד דהוי דאורייתא, ועי' ט"ז שם סק"א. אמנם הש"ך שם מביא שיטות הב"י והרמ"א דהוי רק א"ר). ולכאוי מוכח מהגדרת הכסף כ"פקדון" עד לגמר השכירות, אף שבעצם משתמשים בזה והוא הלוואה, דכוונתם לומר שיתברר שזה מוחזר למפרע, וא"כ כשמוחזר הפקדון מתברר שההצמדה היא ר"ק דאורייתא.

ב' עי' בגמ' ב"מ דף סט ב' ובטור ושו"ע סי' קס סעי' יג ואילך דריבית ע"י אחר היינו שהאחר נותן למלוה, יש אופנים שהיא מותרת, ובזה יש חילוקי דינים אם היה באופן של שליחות הלווה, או באופן שהלווה משלם לו את ההוצאה אח"כ. ועי' משל"מ בפ"ה ממלוה הלכה יד באריכות. ומותר ללווה לתת ריבית לאחר שאינו המלווה, כשכר שהשתדל עבורו שיקבל ההלוואה ואי"ז ריבית. כי אין שייכות בין תוס' המעות לקרן ההלוואה. אבל נידו"ד הוא

שהלווה נותן ריבית בשעת פרעון לפי הצמדה לקרן, וההתחייבות למקרה עזיבה היא למלווה עצמו, אלא שבמקרה פטירה אינה ליד המלווה אלא לאחר. וע"ז יש לעיין אם מותר.

ונראה דתלוי בחקירה באיסור ריבית קצוצה שאסרה תורה, האם יש לאו על הקציצה או על הפרעון. דז"ב שקציצה אסורה לכה"פ מדרבנן וגם תקנו דשטר שיש בו ריבית לא לגבות בו אפי' קרן מלקוחות והוי רק כמלווה בע"פ. והשאלה אם עצם הקציצה היא לאו מדאורייתא, או דאם לא נפרע ריבית, לא עבר אפילו שקצץ. ונפק"מ כשמת המלווה טרם שגבה ונפל החוב לפני יורשים, דלפי הצד הב' לכאוי' עדיין לא עבר המלווה על איסור ריבית, וכעת מה שהיורש או מקבל הצוואה יגבה את הריבית, הוא לא היה המלווה ולא יהיה איסור למפרע למלווה, ובמתים חפשי. אבל לפי צד הא' המת כבר עבר איסור וממילא קבלת הריבית היא השלמת אותו איסור שכבר החל ויש איסור לגבות הריבית. ולכאוי' יש מקום להביא ראיה לצד הב' מההלכה שהחזרת ריבית הוא תיקון האיסור, א"כ אולי ה"נ כשלא נגבה הריבית לגמרי מהלווה למלווה שלא התחיל איסור הריבית.

והנה ביורש אם מקבל ריבית זה יותר מובן דהוי כניתן למוריש, אבל מקבל צוואה שהוא זר, ולא ניתן לו בתמורה אלא במתנה, שמא יהיה מותר לקבל את הריבית מידי דהוי פרעון לאדם זר ואינו בכלל מה שאסרה תורה. ונראה דלא שנא, אם המת אמר לתת ההצמדה לפלוני, בין אם הוא בנו או אחר, סו"ס ניתן מחמת הוראתו והוי ריבית כמ"ש ברשב"א ב"ק קיב, ואם נפטר המלווה בלי להורות הוראה, מותר ללווה לתת ריבית אף לבנו של המלווה. וכ"כ הרמ"ה בשטמ"ק שם. לפי"ז אם מקבל ירושה ע"י צוואה מורה לתת או מעביר הצי"ק לאדם שלישי שהמת לא התנה מראש לתת לו, יהיה מותר למקבל. ועי' באבני נזר יו"ד סי' קסו אות ג' דנוטה לומר דבדבור ג"כ אי"צ להחזיר אם גבה, אבל לכתחילה אסור שבזה יש קיום לעבירת הקציצה של המוריש.

שוב מצאתי דהשער"י (בשער ה פרק ד) מביא תשובת הר"ן (סימן כט) שאוסר להדיא לגבות ריבית אחרי פטירת המלווה ע"י יורש ואפי' ע"י מקבל שאינו יורש. וז"ל הר"ן שם: שמא תאמר ותשיב ליתא, דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מן הלוח למלווה אבל כאן אף על פי שהתנו כן מתחלה אין כאן רבית הבאה מן הלוח למלווה שהרי שמעון אינו נוטל אלא אותו סך שהלוח והמאתים דינרין שהלוח נותן בכל שנה לבנו הוא נותנם והוא ליה כההוא דאמרינן בפרק איזהו נשך [ב"מ סט ב] אבא מר בריה דרב פפא הוה שקיל אגני דקרא מקיראי ואמר ליה לאבוה אוזפינהו זוזי ואמר להו רב פפא כל כה"ג ניכול לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מן הלוח למלווה, ואף על פי שעכשו שאול ירש את הכל המאתים דינרין שבכל שנה, לא מכח שמעון הוא יורש אותם אלא מכח יכין ואין כאן רבית הבאה מן הלוח למלווה, אין זו תשובה דהתם היינו טעמא דשרי משום דהנהו אינשי הוו יהבי הנהו אגני דקירא לבניה דרב פפא דלא מדעתא דרב פפא, אבל הכא כיון ששמעון התנה שיתן ראובן לבנו אותו סך בכל שנה כיון שמחמת שמעון נותן אותם הרי הוא כאלו נתנם לשמעון, ולא מיבעיא הכא שאותו יכין בן שמעון סמוך על שולחנו של שמעון אלא אפי' לא היה סמוך על שולחנו כיון שמחמת המלווה הוא נותן אותם הרי הוא כאלו נתנם למלווה, וראיה לדבר מדאמרינן בפ"ק דקדושין [ז א] תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך מקודשת מדין ערב, אלמא כיון שמחמת האשה נתנם הרי הוא כנותנם לידה ממש, הכא נמי כיון שמחמת המלווה נתנם הרי זו רבית גמורה.

מעתה איני צריך להשיב על השאלה השנית היא שכבר גבה היורש אותן אלף דינרין ובא ליפרע מקרן המשכונה, אם מנכין ממנו אותו סך שקבל, שהדבר ברור מכיון שהכרענו שהוא רבית גמורה שמוציאין מידו אפי' קבל ואין צריך לומר שמנכין, אבל אלו היה אבק רבית כמו שנראה שעל זה באה השאלה אין מנכין מדאמרין בגמ' [ב"מ סח א] ולא מחשבין משטרא לשטרא, ואף על פי שנחלקו המפרשים ז"ל אם מנכין משטרי חוב או לא, בשטר משכונה הכל מודין שאין מנכין, ולא אאריך בזה מפני שאינו ענין לאותו שלפנינו שכבר כתבתי למעלה שהוא רבית גמורה. עכ"ל הר"ן. (וחלק מתשובה זו הובאה להלכה בבית יוסף בסימן קסד).

וכתב עליו בשערי ישר שם וז"ל: והנה לפי מה שנתבאר בדברינו דברבית של תורה חוב רבית הוא חיוב כשאר חיובי ממון, אלא שאסרה תורה לשלם חוב זה, ואם גבה גם בע"כ של הלואה זכה בממון ככל פריעת בע"כ, אלא שמצוה עליו להחזיר, היה נראה לכאורה לומר, שאם מת המלוה שיכולים היורשים לגבות חוב זה גם על פי בי"ד, דעליהם ליכא איסור לקיחת רבית, כמו שאין עליהם מצוה של החזרת רבית. וראיתי בספר אבני מלואים סימן כ"ח סקכ"ב שכתב שם דאף דחוב של רבית הוא חייב לשלם, אלא שאינו יכול לתובעו בדין, אפילו יורשיו אין יכולים לתובעו דכתיב לא תקח מאתו נשך, וזה אפילו לבנו אזהר רחמנא, משא"כ אם כבר גבה לא אזהר לבריה, עכ"ל. ולא הביא שום ראיה על זה. ונראה לי די ש ללמוד ענין זה מתשובות הר"ן סימן כ"ט וכו', והנה מה שנסתפקנו לדינא מפורש בתשובה זו דלירש אסור לקבל רבית מה"ת, דבעובדא זו גבה הרבית שאול בן יכין, ומ"מ פשוט ליה להר"ן דהוי רבית שיוצא בדיינים וחייב היורש להחזירם, דמה שאמרין דלבריה לא אזהר הוא רק אם כבר גבה אביו, אבל אם גבה היורש חייב להחזיר.

אמנם אכתי אינו מבואר יסוד ענין זה, דלכאורה כיון שאין היורש המלוה רק יורש החוב עם הרבית למה יהיה מוזהר בלאו דלא תקח מאתו נשך, אבל אם נעמיק ענין בתשובות הר"ן יש ללמוד יסוד חדש בדיני הרבית מה דבעינן שיהיו מיד לזה למלוה, דהנה בעובדא הלזו שהמלוה היה שמעון והלוה התחייב לשלם הרבית לבנו של שמעון, הוא יכין, וגבית הרבית היתה אחרי מות שמעון, ובטעמא דמילתא דחשוב כאומר אלוה לך ותשלם רבית לפלוני כרבית הבאה מיד לזה למלוה, איכא שתי שיטות, שיטת הריטב"א בקידושין הוא משום הנאה, דכתב שם דמשו"ה מקודשת באומרת תן מנה לפלוני ואקדש אני לך דמתהנית בזה שפלוני מקבל מתנה על ידה, והרשב"א הביא שם מהירושלמי דחשבינן כאילו קבלה היא את הכסף, דמה שמקבל הכסף אותו פלוני על פי דיבורה ובשליחותה חשבינן כאילו קבלה היא את הכסף, ונפק"מ בין הני טעמים לענין החזרת רבית, דבאומר תן דינר לפלוני ואלוה לך מנה דהוא רבית דאורייתא וחייב להחזיר, דלשיטת הריטב"א אינו חייב המלוה רק כפי ששוה הנאתו, ולשיטת הרשב"א חייב להחזיר כל הדינר שהוציא הלוה על פיו, וכן מצאתי ת"ל בספר מחנה אפרים הלכות רבית סימן י"א שכתב שם כדברינו והביא שיטות בזה יעו"ש. אבל גם לשתי השיטות הנ"ל נגמר ענין הנאת המלוה וקבלת הדינר העודף רק בשעת קבלת פלוני, ואם מת המלוה קודם שנתן הלוה לאותו פלוני, הרי אין כאן שום הנאה ושום קבלה ליד המלוה, דמה שנהנה לאחר מיתה אינו כלום, וכן ליכא ענין שליחות לאחר מיתה - ומה שכתב הקצוה"ח בסימן קפ"ח סק"ב דשייך שליחות לאחר מיתה, הוא דבר תמוה, וגם ש"ס ערוך נגדו, מהא דאמרין בגיטין דף כ"ט ע"ב אם מת ראשון בטלו כולם יעו"ש, ומלבד זה אף אם יהיו שליחות לאחר מיתה ליכא דין רבית לאחר מיתה - באופן

דלפי"ז היה ראוי לומר דלאחר מיתת המלוה מותר להלוה ליתן הדינר לאותו פלוני, ובתשובות הר"ן הנ"ל מפורש דחשבינן רבית קצוצה בכה"ג מה שנותן אח"כ לפלוני. וכו', והוא פליאה גדולה.

וע"כ נלענ"ד דהר"ן ז"ל הורה לנו יסוד חדש בזה, דמה שאסרה תורה נתינת וקבלת רבית אינו דוקא על הלוה והמלוה אלא על כל ישראל, אלא דרבית מיקרי אם מעיקרא נעשה פסיקה וקציצה מן הלוה למלוה, ומי שיגבה חוב זה יורש או לוקח שיזכה בחוב זה ע"י כתיבה ומסירה, או איש נכרי הוא עובר בלאו דאל תקח ממנו נשך, ומשו"ה כיון דבשעת פסיקת הרבית שנשתעבד ראובן על פי המלוה לשלם אלף דינרים ליכין, היתה פסיקה זו פסיקה של רבית דאורייתא, כמו שנשתעבד ליתן למלוה עצמו, שוב חוב זה של האלף דינרים הוא חוב שאסרה תורה לגבותו, והנותן והמקבל עוברים בלאו, וכשגבה רבית זו שאול בן יכין, הוא הוא המקבל רבית קצוצה והוא עבר על לאו דלא תקח, וחייב להחזיר לראובן ככל רבית קצוצה שיוצאה בדיינים.

ובהמשך מוסיף השער"י: וע"כ נלענ"ד ברור דהר"ן סובר דאיסור קבלת רבית הוא חל על כל אדם מחמת הקציצה הראשונה, וכשם שהאיסור חל על כל הגובה, כמו כן מצות חזרת רבית הוא על הלוקח את הרבית, ומשו"ה שאול שנטל את הרבית חייב להחזיר, ומשו"ה פשוט שמנכים, וענין הנכיון הזה הוא על פי ב"ד דכשם שבי"ד יכולים לכופו להחזיר הרבית כמו כן כופים אותו שימחול נגד הרבית מן הקרן, אבל הלוה בעצמו אינו יכול לנכות בלי בית - דין, וכמו שהבאנו לעיל דברי הראנ"ח, כן נראה לענ"ד בענין זה. עכ"ל השערי יושר. ולמבואר לכאוי נידו"ד תלוי בזה בין דעות הרשב"א בב"ק והר"ן בתשובה.

ג' ידוע בשם האגרות משה שמוסד בע"מ אינו בכלל איסור ריבית, והרבה פוסקים חלקו על דעתו, ואולי בגוונא דידן שלרוב הפוסקים צ"ק מזומן דינו ככסף מזומן, כלומר שכבר שולמה הריבית ובדיעבד לכו"ע אי"צ להחזירה. ואפילו שיטת הר"ן הנז' אינה אלא רק איסור גביה לכתחילה. אבל הדין שיורשים אי"צ להחזיר ריבית זה נשאר לכו"ע אפילו בריבית גמורה. וכל הבעיה היא שיטת הפוסקים שאפילו צ"ק מזומן אינה נחשבת כמזומן וכגבוי, לזה אפשר לצרף להכרעה את שיטת הגרמ"פ הנ"ל להתיר לפדות את הצ"ק המזומן שכבר ניתן ע"י המוסד בע"מ. אמנם מאחר והצהיר שמלכתחילה התכוין "לא לזכות בזה" אי"כ לא התבצע התשלום של הריבית בצ"ק שנמסר, והוי כלכתחילה ולא כהשבת ריבית.

ולכאורה שאלה זו תלויה בחקירה בעיקר דינא דאיסור ריבית האם האיסור הוא על הנשך כלומר על הוצאת הריבית מכיס הלווה או על התרבות כלומר מה שהתרבה ממנו של המלוה מהריבית, דמצד נשך בנידו"ד כבר יצאו הדמים מהלווה, ואם לפי הדין אינם בחזרה כי זה א"ר או כי זה יורשים ומקבלים אחרים, אפילו שלא זכה בהם מ"מ כבר אי"צ להשיבם וממילא אפשר להתיר לו לזכות בהם כעת. אמנם מצד תרבות עדיין לא זכה בהם ואם זהו עיקר האיסור, יהיה אסור לזכות בריבית אפילו שכבר יצאו מכיס הלווה.

ובעיקר ריבית שאסרה תורה מפורש בגמ' דף ס ב שריבית היינו כשישנן לשני האיסורים כחדא, ונחלקו הראשונים אי יהיה היכי תמצי של תרבות בלא נשך אי יהיה מותר, יעוי' ברא"ש איזהו נשך סי' טז יז בשם הרמב"ן וברשב"א, ובפלפולא חריפתא שם, ובלחם משנה פ"ו ממלוה הלכה א, ובמאירי דף סד הביא ב' הדעות וכן במחנ"א סי' ט. ולהלכה פסק הט"ז בק"ס סקכ"ב ובקע"ב סק"י להתיר כשיש רק תרבות בלא נשך. אולם לפי הרמב"ם

(שם) והריטב"א (סג ב) לפי המחנ"א הנ"ל תרבות לבד הוי ר"ק וא"א להתיר, אמנם יל"ע גם לשיטתם האם בדברים האסורים מדבריהם, העמידו דבריהם על עיקר דין תורה וגם א"ר יש בה ב' חלקי האיסור גם הנשיכה וגם בתרבות, א"ד שמדרבנן גזרו רק באחד מהפרטים בלבד.

ומצאנו באחרונים שהחמירו בדרבנן שהם על דינים דאורייתא, שנקטו שחז"ל נתנו להם גדרי דאורייתא, כלומר שהרחיבו את הדאורייתא ונפק"מ לענין ספקות (דוגמא לדבר בשמיטת כספים בזה"ז וב...).

ולולא שאיני כדאי הו"א שבנידון כגון דידן אין בכלל שאלה על התרבות, כי תרבות פירושו מה שנוסף על הקרן ע"י הריבית, והמקבל בנידון לא היה מעולם המלוה וממונו אינו מתרבה באיסור ממה שהיה קודם כי כלום לא היה לו קודם, וכל עיקר איסורו (למאן דאוסר) היא הצד של נשך בלבד כי הלווה המשלם את ההצמדה מתחסר טפי מהקרן שבאה לידו בשעת ההלוואה, ובכה"ג שהלווה כבר ננשך בעת שכבר שילם והוציא מתחת ידו את ההצמדה, הוי כדין ריבית ששולמה ודנים רק על החזרה, ואין חסרון בהיתר מה שעדיין לא זכה בו המקבל כי אין כאן חלק באיסור מה שזכה או לא זכה המקבל. ודוק.

מסקנות

ההצמדה אסורה באיסור ריבית, למפקיד עצמו (אם היה מקבל בעת עזיבה) לרוב הדעות מדאורייתא, ואחרי פטירתו (למקבל הצוואה וליוורש וכן לכל אחר מטעמים) לרוב הדעות מדרבנן.

לכן, אם היה כבר נגבה הצ'ק של ההצמדה ע"י מקבל הצוואה או אחר שקיבל ממנו, לא היה צריך להחזיר. אבל בטרם נפדה הצ'ק (וכ"ש כשמקבלו התכוין להדיא לא לזכות בו) תלוי הדבר בדעות השונות בגדר צ'ק מזומן, האם נחשב כתשלום כסף בעין (ואז הוי ככבר קיבל מזומן שאבק ריבית אי"צ להחזיר) או כהוראת תשלום (והפדיון הוא מעשה גביית אבק ריבית לכתחילה שאסור).